

Волобуева Н. А. К вопросу о повышении педагогической компетенции приемных родителей, воспитывающих ребенка-сироту

В статье рассмотрены проблемы повышения педагогической компетенции приемных родителей, воспитывающих ребенка-сироту.

Ключевые слова: воспитание, педагогический всеобуч, компетенции, личность, тренинг.

Volobuyeva N. A. On improving teaching competencies foster parents, educate orphans

This article deals with the problem of improving the pedagogical competence of foster parents who raise an orphaned child.

Key words: education, teaching general education, competence, personality, training.

Стаття надійшла до редакції 23.07.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 316.37-058.862

Л. В. Кальченко

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ: ПОНЯТТЯ І ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Проблема сирітства має таку ж давню історію як і саме суспільство. Але, нажаль, необхідно констатувати, що з плинністю часу вона не лише не вирішена, але й поглибилася. На сьогоднішній день сирітство є складним соціальним явищем, дослідженням якого займаються різноманітні науки, адже воно впливає на процеси становлення та розвитку особистості на всіх етапах життєдіяльності. Не дивлячись на давність і широку розповсюдженість, дане явище залишається все ще мало дослідженим, а це у свою чергу впливає на розробку концептуальних підходів та практичне вирішення проблеми сирітства.

Метою даної роботи є з'ясування сутнісних характеристик термінів „сирітство”, „соціальне сирітство” та визначення основних груп дітей категорії „соціальні сироти” і причин виникнення даного явища, розуміння яких сприятиме подальшому пошуку ефективних механізмів превенції (попередження) явища соціального сирітства.

Вивчення різних аспектів феномену сирітства та причин його виникнення і шляхів подолання було предметом наукових пошуків українських і зарубіжних науковців і практиків, серед яких: Л. Артюшкіна, І. Галатир, І. Зверева, А. Капська, О. Коваленко, А. Полянничко, Л. Рощина; О. Дорожкіна, В. Лопатіна, І. Осипова, І. Тернова, Л. Мардахаєв, Л. Оліференко, А. Реан, Є. Рибінський,

Т. Шульга, О. Дементьєва, В. Шишова, Л. Шипіцина, Е. Бекова, С. Джакупов, А. Ізакова, Т. Абдрашитова, Я. Оспанова та інші.

Звертаючись до вирішення поставлених завдань дослідження, а саме дефінітивного аналізу термінів „сирота”, „соціальне сирітство”, „соціальні сироти”, ми можемо зазначити, що поняття „сирітство” є багатоаспектним і може розглядатися з точки зору різних наукових підходів.

У тлумачних словниках виділяють два основних значення терміну „сирота”: 1) це діти, що залишилися без батьків [1, с. 6]; „ребёнок или несовершеннолетний, у которого умер один или оба родителя” [2]; 2) феодално-залежне сільське населення, представники якого за Стародавньої Русі називалися сиротами; „селяни та інші тяглові люди” (XVI–XVIII ст.) [1, с. 6].

За думкою О. Трофимової, термін „сирота” має глибоке та широко розповсюджене лінгвістичне походження, оскільки походить від українського і російського „сирота”, давньоруського і старослов'янського „сирь”, болгарського і сербохорватського „сирота”, словенського „siro'ta” та чеського „siry” (сиротливий, осиротівший), польського „sierota”, верхнелужицького і нижнелужицького „sygota” та ін. Загальне значення цих слів зводиться до одного: „дитина, яка лишилася одного або більше батьків, жебрак” [1]. Таке узагальнення дозволяє ученій зробити висновок про загальнослов'янське і навіть індоєвропейське походження терміну „сирота”, що підтверджує його стародавність та розповсюдженість на ранніх стадіях існування людського суспільства.

Розкриваючи історичний аспект сирітства, можна зазначити, що сирітство – це соціальне явище, невід'ємний елемент людської цивілізації. В усі часи війни, епідемії, стихійні лиха й інші причини призводили до загибелі батьків, внаслідок чого діти становилися сиротами. У Біблії та стародавніх літературних джерелах є згадки про відмову батьків від власних дітей, про підкидьків, які виховуються у чужих родин.

Як свідчить історія, в усі часи „сиротою” вважали людину, яка залишилася без піклування, без коштів щодо існування, залежну, безрідну. Сиротами називали й дітей, що залишилися без батьків або були покинуті ними, і старих, літніх людей, одиноких і покинутих напризволяще дітьми і родичами. Сиротами при живих батьках на Русі частіше за все ставали незаконнонароджені (соромні) діти, всиновлення яких власними батьками було заборонено [3].

Наприкінці XIX століття до категорії „сиріт”, які претендували на державне „призреніє”, допомогу, відносили: „круглих сиріт” – дітей, які втратили обох батьків унаслідок їх смерті; дітей сірих й убогих (інвалідів); позашлюбних дітей, матері яких потребували допомоги у вихованні дитини; тимчасово усіх малюків (законних не старше 10 місяців), матері яких потребували внаслідок хвороби, при відсутності

власних коштів, у тимчасовій віддачі дитини; підкидьків, доставлених поліцією [4, с. 7].

З точки зору педагогіки, сирітство – це негативне соціальне явище, що характеризує образ життя неповнолітніх дітей, які лишилися піклування батьків [6, с. 8]. Сирітство буває двох типів: біологічне і соціальне. Біологічні сироти – 1) це діти, які втратили обох батьків [5, с. 817]; 2) діти, біологічні батьки яких померли (загинули) або у судовому порядку визнані такими, що пропали безвісти [7, с. 6]. До другого типу – соціальні сироти – належать діти, які є сиротами при живих батьках [5, 817].

Тобто сирітство є соціальним поняттям, яке відображає становище дітей-сиріт. Звернувшись до соціально-педагогічних досліджень знаходимо, що „сирота” – дитина, яка тимчасово чи постійно перебуває поза сімейним оточенням, внаслідок втрати батьків, а також дитина, яка не може з певних причин чи із власних інтересів залишатися у сімейному оточенні, потребує захисту чи допомоги з боку держави [8].

Терміни „соціальний сирота” та „соціальне сирітство” отримали широке використання у науковій літературі у 80-х роках ХХ століття, у зв'язку із зростанням кількості покинутих дітей та дітей, що залишилися без батьківського піклування. Поняття „соціальний” у даному випадку відбиває характер взаємовідносин суспільних і державних інститутів у процесі реалізації законодавчо закріплених економічних, соціальних та правових гарантій дитини у сім'ї, школі, соціумі [8, с. 6]; вказує на те, що, у підсумковому рахунку, саме суспільство є винним у відсутності достатніх матеріальних, фінансових і загальних соціальних умов для виконання кожною сім'єю, кожним із батьків власного обов'язку щодо виховання дітей, дефіциті у батьків почуття відповідальності, любові, співчуття і милосердя [9]. Враховуючи це, акцент у визначенні явища „соціальне сирітство” переноситься на суспільство (державу), що не створює належних умов для сімейного виховання дітей.

На сучасному етапі „соціальне сирітство” – це аномальне явище, результат соціальних катаклізмів у житті суспільства, зумовлене дефіцитом суспільних і державних інститутів, покликаних забезпечувати дотримання основних прав і свобод дитини; явище, яке засвідчує кризу інституту сім'ї, що виражається в руйнації її морально-етичних засад, бездуховності, втраті життєво важливих людських якостей, а також негативному впливі соціуму на формування особистості у соціальному, моральному та фізичному аспектах [6, с. 6 – 7]. Даний термін об'єднує навколо себе цілу низку проблемних понять, що характеризують сучасний стан дитинства.

Сьогодні у науці виділяють два основних види сирітства [1, с. 8]:

- повне сирітство – діти стали сиротами у зв'язку із смертю або загибеллю батьків;
- соціальне сирітство – діти батьків, які не виконують своїх обов'язків в силу різних причин та складають одну з основних категорій

серед неблагополучних дітей (саме цей вид сирітства і є ключовим об'єктом нашого дослідження).

Як видно, соціальне сирітство – це об'ємне й багатоаспектне явище, зумовлене впливом різних чинників ризику та наявністю у суспільстві дітей, що залишилися без піклування батьків з різних причин. Не випадково цей феномен є об'єктом уваги багатьох наукових досліджень.

З'ясовуючи сутнісне значення термінів „соціальне сирітство”, „соціальні сироти”, з точки зору соціальної педагогіки, звернемося до визначення російських дослідників Л. Оліференко, Т. Шульги й ін., які вказують, що „соціальні сироти” – це: 1) діти, що не мають родин і залишилися без піклування батьків, у тому числі діти, батьки яких за різних причин відмовилися від них або позбавлені батьківських прав, та взяті на повне державне забезпечення; 2) особлива соціально-демографічна група дітей віком від народження до 18 років, які залишилися без піклування батьків за соціально-економічних, моральних, психологічних і медичних причин [10; 11].

Українські науковці Л. Артюшкіна та А. Полянничко категорію „соціальних сиріт” також розглядають як особливу соціально-демографічну групу дітей, які формально мають батьків, але в силу соціальних, економічних, морально-психологічних та фізичних причин фактично позбавлені батьківського піклування. До них належать бездоглядні і безпритульні діти, тобто „діти вулиці” [7, с. 6].

Є. Рибінський виділяє категорію „соціально-обездолених дітей”, до яких відносить тих, хто „живе в особливо складних умовах: діти, що залишилися без піклування батьків – сироти, бездоглядні і безпритульні; інваліди або ті, які мають недоліки у психічному чи фізичному розвитку; жертви військових і міжнаціональних конфліктів, екологічних катастроф, стихійних лих (у т. ч. переселенці й біженці), жертви насильства (у т. ч. ті, хто потерпали від жорстокого поводження у сім'ї), неповнолітні, що відбувають покарання за злочин у місцях позбавлення волі, а також підлітки, які опинилися у складних життєвих обставинах, які вони не в змозі подолати самостійно та ін.” [1, с.39)]. Соціальне сирітство ж, як підкреслює вчений, є „відстороненням або неучастю великого кола осіб у виконанні ними батьківських обов'язків (викривлення батьківської поведінки)” [1, с. 39 – 40; 6].

Л. Шипіцина зазначає, що соціальне сирітство напряму пов'язане із явищем бездоглядності і безпритульності. Дослідниця вважає, що соціальні сироти найчастіше залишаються бездоглядними та за ними не завжди своєчасно встановлюється опіка (піклування). Окрім цього вона виділяє „приховане” соціальне сирітство, до якого відносить дітей, які проживають з біологічними батьками, але не отримують необхідної уваги, не регулярно відвідують навчальні заклади тощо. Як правило їх родини мають матеріальні труднощі, конфліктні стосунки, батьки пиячать, ведуть аморальний спосіб життя..., що не рідко призводить до втечі дитини з дому [1].

А. Реан вважає, що всі вище наведені визначення не охоплюють всієї кількості дітей, які потерпають від складної життєвої ситуації та потребують допомоги і підтримки ззовні. Поруч із поняттями „бездоглядні” і „безпритульні” учений використовує термін „вуличні діти”, до яких відносить „дітей і підлітків віком до 18 років, які проживають у біологічній родині або поза нею та значну частину часу проводять поза домом, ведуть образ життя, на який „вулиця” має засадний вплив [12, с. 23 – 25].

За визначенням Дитячого Фонду Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), до „дітей вулиці” належать: 1) діти, які не спілкуються зі своїми сім'ями, живуть у тимчасових помешканнях (покинутих будинках тощо) або не мають взагалі постійного житла і кожного разу ночують у новому місці; їхніми першочерговими потребами є фізіологічне виживання й пошук житла (безпритульні діти); 2) діти, які підтримують контакт із сім'єю, але через бідність, перенаселення житла, експлуатацію та різні види насилля (фізичне, сексуальне, психологічне) проводять більшу частину дня, а іноді й ночі, на вулиці (бездоглядні діти); 3) діти-вихованці інтернатів та притулків, які з різних причин втекли з них і перебувають на вулиці (діти, які перебувають під опікою держави) [13].

Досліджуючи термін „соціальні сироти”, деякі науковці (М. Воронцова, Т. Дубровська, В. Макаров, М. Галагузова, Л. Мардахаєв, І. Тернова, Н. Грачова), відносять до них наступні групи (категорії) дітей:

1. „Відмовні” (діти, від яких відмовилися батьки) – це неповнолітні, що залишилися без піклування батьків згідно із заявою матері або обох батьків про відмову, завіреною головним лікарем чи юристом медичного закладу (пологового будинку, лікарні, дома малюка);

2. Підкидьки – діти, що залишилися без піклування батьків і направлені до державного закладу правоохоронними органами у відповідності із актом про підкинення;

3. Відібрані діти – неповнолітні, права батьків яких обмежені судом (примусове відібрання), у тому числі й через незалежні від батьків причини (хронічні захворювання психічного характеру та ін.). Даний статус дитина може отримати за рішенням суду про позбавлення батьків їх прав або про визнання батьків недієздатними (з обмеженою дієздатністю);

4. Підопічні – діти, які залишилися без батьківського піклування, передані судом під опіку до 14 років або піклування до 18 років громадянам;

5. Прийомні діти – неповнолітні, які залишилися без піклування батьків та прийняті до нової родини або у сімейний колектив;

6. Бездоглядні – діти, контроль за якими відсутній внаслідок невиконання або несумлінного виконання обов'язків щодо їх виховання, навчання чи утримання з боку батьків або законних представників, посадових осіб;

7. Безпритульні – неповнолітні, які не мають батьківського чи державного піклування, постійного місця проживання, відповідних віку позитивних занять; позбавлені необхідного догляду, виховання, які не отримують систематичного навчання;

8. Діти „групи ризику” – неповнолітні, які в силу різних причин (біологічної, соціальної, генетичної властивості) соціально дезадаптовані та схильні до девіантної поведінки;

9. Діти вулиць: неповнолітні, які періодично йдуть із сім'ї на короткий термін і повертаються додому; діти, які покинули родину, але знаходяться на вулиці досить невеликий час (від декількох тижнів до півроку); діти, що живуть на вулиці порівняно тривалий час (рік і більше); вихованці сирітських закладів, позбавлені батьківського піклування; діти, які ночують вдома, але їх вихованням займаються ті люди, які оточують їх на вулиці.

Таким чином, відповідно до існуючих уявлень суспільства соціальні сироти – це діти, у яких батьки є живими, але не опікуються власними дітьми, не надають їм необхідної допомоги і підтримки, не виконують власних батьківських обов'язків, а часто й зловживають своїми батьківськими правами до такої міри, що залишати з ними дітей навіть небезпечно для нормального розвитку і виховання дитини, а іноді і для її здоров'я та життя. Тобто, соціальна сирота – це дитина, яка залишилася без батьківського піклування у зв'язку із складною життєвою ситуацією, пов'язаною із сімейним неблагополуччям (алкоголізмом і наркоманією батьків, їх антисоціальним способом життя, тяжкими психічними захворюваннями тощо).

Продовжуючи аналіз та створюючи цілісне уявлення про змістовну сутність поняття „соціальне сирітство”, наш аналіз буде неповним без звернення та розгляду відповідної законодавчої бази України. Так, проведений якісний контент-аналіз нормативно-правових актів, що регламентують діяльність держави щодо соціального захисту сиріт, показав, що на законодавчому рівні терміни „соціальне сирітство”, „соціальні сироти” як правова категорія не використовуються взагалі, вони замінюються такими поняттями як „діти-сироти”, „діти, позбавлені батьківського піклування”, „особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”. У Законі України „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” зазначено, що „...*дитина-сирота* – дитина, в якій померли чи загинули батьки; *діти, позбавлені батьківського піклування* – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку із позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та

відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти” [14]. Не важко замітити, що окрім загальних визначень сирітства у даному визначенні перераховуються основні причини даного соціального явища.

Основою ж для формулювання вищенаведених визначень є виділення двох основних категорій дітей, які мають різне соціальне становище:

- діти, які виховуються в сім'ї;
- діти, які виховуються поза біологічною сім'єю, до яких відносяться:

1) діти, що втратили батьків (в силу їх смерті);

2) діти, що залишилися без піклування батьків (батьки позбавлені батьківських прав, тимчасово обмежені у своїх правах, знаходяться в місцях позбавлення волі, діти, яких залишили у пологових будинках, домах дитини, відібрані у батьків та ін.);

3) діти, які опинилися у складних життєвих обставинах (батьки не працюють, бродяжать, ведуть аморальний спосіб життя тощо) [1].

Розкриваючи сутність терміну „соціальне сирітство”, ми також звернулися до основних критеріїв визначення даного явища, серед яких виділяють:

1. Відмову батьків від дітей, у тому числі й при народженні.

2. Відсутність батьківської турботи про дітей, передавання дітей на виховання рідним (бабусям, дідусям, тіткам тощо), а також іншим людям при живих батьках.

3. Експлуатацію дітей в сім'ї (економічну, сексуальну).

4. Жорстоке поводження із дитиною (побиття, позбавлення їжі, бездоглядність протягом кількох днів (закриття дітей вдома самих) та ін.).

5. Стан самих дітей (психічні розлади, рання сексуальність, бродяжництво, проституція, алкоголізм, наркоманія тощо) [1].

Таким чином, резюмуючи результати проведеного дефінітивного аналізу, можна зазначити, що *сирітство* – це особливе соціально-педагогічне явище, яке виникає у результаті розриву соціальних зв'язків дитини із сім'єю, наслідком якого є формування у дитини-сироти особистих властивостей та якостей, що перешкоджають її успішній соціалізації і самостійній життєдіяльності та проявляються у девіаціях різного характеру.

Під *соціальним сирітством* ми розуміємо особливий соціально-патологічний стан дитинства, що характеризується наявністю у суспільстві дітей, які залишилися без піклування біологічних батьків, що фактично не здійснюють своїх обов'язків щодо виховання, розвитку і соціалізації власних дітей у зв'язку із соціально-економічними, моральними, психолого-педагогічними, медичними причинами через

відсутність достатніх матеріальних, фінансових, соціокультурних, загальних соціальних умов для виконання батьківських обов'язків та недостатність у них почуття відповідальності, любові та милосердя.

Соціальні сироти – це категорія дітей фактично позбавлених батьківського піклування та необхідної для їх нормального особистісного розвитку емоційної підтримки та соціальної участі, які потребують захисту і допомоги з боку держави та суспільства.

Соціальне сирітство є прямим результатом відчуження дитини від родини, суспільства, умов життя, що є найбільш значущими для її нормального розвитку та соціального становлення особистості.

Варто зазначити, що подальший науковий пошук ефективних механізмів його попередження і подолання неможливий без визначення основних причин виникнення даного явища. У багатьох сучасних дослідженнях знаходимо, що серед ключових причин соціального сирітства є:

- світові та соціальні потрясіння;
- міжнаціональні конфлікти і зростання чисельності біженців;
- економічна і політична нестабільність;
- погіршення матеріального становища населення, бідність та соціально-економічне розшарування суспільства;
- падіння моральних устоїв сім'ї, зниження стабільності шлюбу, збільшення позашлюбної народжуваності;
- педагогічна неспроможність родин;
- девіантна поведінка батьків;
- материнська смертність;
- урбанізація населення;
- послаблення релігійних традицій;
- алкоголізм і наркоманія;
- недосконалість системи освіти й виховання;
- неоднозначний вплив ЗМІ, масової культури на субкультуру молодого покоління, пропаганда форм та цінностей, що не відповідають соціальним ідеалам;
- недостатній розвиток служб допомоги дітям та захисту їх прав;
- крадіжка й експлуатація дітей;
- недосконалість соціальної політики держави та інші [1].

Окрім наведених причин можна визначити причини сирітства характерні для української держави і суспільства. Так, однією з них є неспроможність обраної стратегії державної соціальної політики по відношенню до питання профілактики і вирішення проблеми соціального сирітства, що проявляється у наступному:

1. Розходженні соціальної політики держави з національними і культурними традиціями самого народу. Стародавня українська традиція піклуватися про сиріт „усім миром” проявлялася у формі влаштування дітей у сільські родини за рахунок коштів громади. Світова практика й

деякі свідчення історії нашої держави доводять, що залучення суспільства до вирішення цієї проблеми є єдино правильним рішенням.

2. Всі дії нашої держави спрямовані на боротьбу із наслідками, а не на ліквідацію причин. Попередження соціального сирітства шляхом підтримки сімей, які потребують допомоги у період кризового стану суспільства, повинно бути пріоритетним завданням державної соціальної політики.

3. Проголошуючи пріоритет суспільного виховання, обрана державою, у радянський період історії, система влаштування дітей у спеціально створені для цього заклади не виправдала себе і, як показала практика, призвела до збільшення кількості соціальних сиріт, а не зменшення, їх соціально-психологічної деформації, а також до розширення мережі закладів для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків.

Таким чином, поруч із загальними чинниками, що сприяють зростанню явища соціального сирітства в Україні, обрана стратегія соціальної політики держави ще більше заглибила стан проблеми.

Резюмуючи, можна зазначити, що вирішення проблеми соціального сирітства можливе лише за умови активної взаємодії й співпраці державних структур і громадських інституцій, а також вироблення превентивної стратегії соціальної політики держави щодо соціального сирітства та залучення суб'єктів територіальної громади до цієї суспільної справи.

Список використаної літератури

- 1. Терновая И. П.** История и современное состояние проблемы социального сиротства в России : [монография] / И. П. Терновая ; отв. ред. В. В. Гура. – Таганрог : Таганрогский гос. пед. ин-т , 2009. – 90 с.
- 2. Ожегов С. И.** Словарь русского языка : [ок. 57 тыс. слов] / С. И. Ожегов : [ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведова]. – 20-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 1988. – 750 с.
- 3. Общие** основания организации общественного призрения. – СПб., 1895.
- 4. Осипова И. И.** Система предотвращения социального сиротства : из опыта работы района Ясенево г. Москвы / И. И. Осипова. – Москва : Московский гуманитарный пед. ин-т , 2008. – 22 с.
- 5. Енциклопедія освіти** / В. Г. Кремень (голов. ред.). – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- 6. Грачева Н. Ю.** Технологическое обеспечение традиционных и инновационных ресурсов в решении проблемы профилактики социального сиротства : [методические рекомендации] / Н. Ю. Грачева. – М. : Прометей, 2008. – 63 с.
- 7. Артюшкіна Л. М.** Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект) : [монографія] / Л. М. Артюшкіна, А. О. Поляничко. – Суми : СумДПУ, 2002. – 268 с.
- 8. Безпалько О. В.** Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посібник / О. В. Безпалько; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Логос, 2003. – 134 с.
- 9. Мардахаев Л. В.**

Социальная педагогика : [учебник] / Л. В. Мардахаев. – М. : Гардарики, 2003. – 269 с. **10. Олиференко Л.** Социально-педагогическая поддержка детей группы риска : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Л. Олиференко, Т. Шульга, И. Дементьева. – М. : Издательский центр „Академия”, 2004. – 256 с. **11. Шульга Т. И.** Социально-психологическая помощь обездоленным детям : опыт исследований и практической работы : [учебное пособие] / Т. И. Шульга, Л. Я. Олиференко, А. В. Быков. – М. : Изд-во УРАО, 2003. – 400 с. **12. Реан А. А.** Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 416 с. **13. Лукашов С.** Социальная помощь детям улицы : опыт работы проекта ЮНИСЕФ „Дети улицы” в Украине (1997-2000 гг.) : [исследования и методические рекомендации] / С. Лукашов, Т. Зайцевская. – К., 2000. – 80 с. **14. Закон України** ”Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” від 13 січня 2005 р. №2342-IV // Збірник поточного законодавства, нормативних актів, арбітражної та судової практики. – 2005. – №6. – С. 3 – 11.

Кальченко Л. В. Соціальне сирітство як суспільне явище: поняття і причини виникнення

У статті представлено дефінітивний аналіз термінів „сирітство”, „соціальне сирітство”, визначено групи дітей категорії „соціальні сироти” та основні причини виникнення даного соціального явища. Зроблено акцент на необхідності запровадження превентивних заходів щодо вирішення проблеми соціального сирітства, а також залучення до цієї проблеми не лише державних органів влади та інституцій, а й суб’єктів територіальної громади, тобто представників громадянського суспільства.

Ключові слова: сирітство, соціальне сирітство, причини соціального сирітства, дитина-сирота, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, від яких відмовилися батьки, відібрані діти, прийомні діти, діти групи ризику, бездоглядні і безпритульні діти, державна соціальна політика, превентивні заходи, територіальна громада.

Кальченко Л. В. Социальное сиротство как общественное явление: понятие и причины возникновения

В статье представлен дефинитивный анализ понятий „сиротство”, „социальное сиротство”, определены группы детей категории „социальные сироты” и основные причины возникновения данного социального явления. Сделан акцент на необходимости внедрения превентивных мер в решении проблемы социального сиротства, а также привлечении к этой проблеме не только государственных органов власти и её институтов, а и субъектов территориального сообщества, т.е. представителей гражданского общества.

Ключевые слова: сиротство; социальное сиротство; причины социального сиротства; ребёнок-сирота; дети, лишённые родительского попечения; отказные дети; отобранные дети; приёмные дети; дети группы риска; безнадзорные и беспризорные дети; социальная политика государства, превентивные меры, территориальное сообщество.

Kalchenko L. V. Social abandonment as a social phenomenon: the concept and causes

In the paper were presented the definitive analysis of the terms „abandonment”, „social abandonment”, were determined the groups of social orphans and the main causes of this social phenomenon. Author made accent on the need to introduce preventive measures to address the problem of the abandonment and the involvement to the problems not only of public authorities and institutions but also the subjects of the local community, that were representatives of civil society.

Key words: abandonment, social abandonment, the causes of social abandonment, orphan, children without parental care, children abandoned by parents, adopted children, children at risk, neglected and homeless children, state social politic, preventive measures, local community.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2012 р.
Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 316.37-058.862:37.013.42

О. М. Терновець

**СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО
ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ**

Фрідріх Ніцше вважав головною, визначальною властивістю історії – її періодичне повторення, рух по колу. Проблема соціального сирітства вже в котрий раз торкається української спільноти, і знову ми постаємо перед нею незахищеними та безпорадними, ніби чуємо про це вперше, і не було далеких

20-30-х рр., післявоєнних 40-х. У науковій літературі не існує чіткого визначення явища саціального сирітства. Крім низки термінів, якими позначають це поняття, проблема ускладнюється відмінностями в підходах до їх тлумачення, розуміння причин, що їх викликають та обставин, що їх супроводжують [11].

Відсутність чіткого визначення поняття „соціальне сирітство”, з одного боку, та гостра необхідність вивчення різноманітних проявів соціального сирітства, з іншого, зумовили вибір теми нашої статті, метою якої є аналіз соціального сирітства як однієї з категорій соціальної